

According to reports of Baron de Bois le Comte, women in Ottoman during Mahmud II.

Baron de Bois le Comte'un raporlarına göre, II. Mahmut döneminde Osmanlı'da kadın

Turgut Subaşı¹
Aslı Şenol²

Abstract

Women's place and manner of lives is designated according to Islamic law in Ottoman society. Besides, the manners such as apparel, social rights, getting married and divorced of Ottoman women takes form within the frame of both Islamic law and Turkish culture.

In this article, Ottoman women's status, rights, place in social life, alteration and evolution that have been formed in a particular framework will be conveyed with the French Diplomat Baron de Bois le Comte's point of view who occupied in the Ottoman Empire in the reign of II. Mahmud.

Providing a different perspective for this reign, Baron de Bois le Comte is a diplomat who has been sent by French Foreign Affairs to Ottoman Empire with a "special mission" in order to observe, mediate and solve problems in Ottoman Empire within the time period where Egyptian Crisis which had started with the

Özet

Osmanlı toplumunda kadının yeri ve yaşayışı İslam hukukuna göre belirlenmiştir. Bununla birlikte Osmanlı kadınının giyim-kuşamı, sosyal hayattaki hakları, evlenmesi ve boşanması gibi konular ise Türk kültürü ve İslam dininin kuralları çerçevesinde şekillenmiştir.

Bu makalede, bu çerçevede şekillenmiş Osmanlı kadını ve statüsü, hakları, kadınların sosyal hayattaki yeri, değişimi ve gelişimi II. Mahmut döneminde Osmanlı topraklarında bulunmuş olan Fransız diplomat Baron de Bois le Comte'un gözünden aktarılacaktır.

Döneme farklı bir perspektiften bakmamızı sağlayan Baron de Bois le Comte, Mehmet Ali Paşa isyanı ile başlayan Mısır bunalımı döneminde, Fransız Dış İşleri Bakanlığı tarafından sorunu sonlandırmak üzere arabuluculuk yapmak ve Osmanlı Devleti ile ilgili gözlemlerde bulunmak üzere "özel bir misyonla" Osmanlı Devleti'ne gönderilmiş bir

¹ Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, subasi@sakarya.edu.tr

² Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, aslisenol41@gmail.com

Revolt of Mehmet Ali Pasa. Baron de Bois le Comte had entered Ottoman Empire through Egypt's Alexandria and been in several Ottoman Empire cities afterwards. Examining Ottoman Empire in detail, French diplomat reported his observations to French Minister of Foreign Affairs of the period, Mösyö Broglie, on a regular basis.

diplomattır. Baron de Bois le Comte, Osmanlı Topraklarına Mısır'ın İskenderiye şehrinden giriş yapmış, akabinde farklı birçok Osmanlı şehrinde bulunmuştur. Bu süre zarfında Osmanlı Devleti'ni her yönü ile inceleyen diplomat, yaptığı gözlemleri rapor ederek dönemin Fransız dış işleri bakanı Mösyö Broglie'ye düzenli olarak göndermiştir.

This article will enables us to take a look at the Ottoman women's status and social life outside home in XIX. Century's first half which is prepared based on Baron de Bois le Comte's observations and reports about Ottoman women while he was in the capital city of Ottoman Empire, Istanbul.

Baron de Bois le Comte'un Osmanlı'nın başkenti İstanbul'da bulunduğu esnada Osmanlı kadını ile ilgili yaptığı gözlemlerden ve tuttuğu raporlardan yararlanarak hazırlanan bu makale, XIX. Yüzyıl'ın ilk yarısında Osmanlı kadınının statüsüne ve ev dışı sosyal yaşantısına farklı bir perspektiften bakmamıza imkân sağlayacaktır.

Keywords: II. Mahmut, Ottoman Women, Status of Women, Baron de Bois le Comte, XIX. century.

Anahtar Kelimeler : II. Mahmut, Osmanlı kadını, Kadının statüsü, Baron de Bois le Comte, XIX. yüzyıl.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Giriş

Bilindiği üzere, tarih boyunca Türk toplumunda kadının yeri ve önemi diğer toplumlara nazaran daha farklı bir yapıya sahipti. “Binicilik, Silahşörlük, avcılık erkekler kadar kadınlarda da görülürdü. Kadınlarda erkekler kadar kahraman cesur ve atikti. Gerekli olduğu zaman savaşlılardı. Şölenlerde, kurultaylarda, törenlerde, savaş ve barış kurultaylarında Hakan ve Hatun birlikte otururlar ve devleti birlikte temsil ederlerdi.”³

Türklerin İslâmiyeti kabul etmeleriyle beraber, kadının Türk toplumunda zaten var olan yeri ve değeri daha da güçlenmiştir. İslam dinine göre kadın ve erkek Allah ve onun bildirdiği öğretiyi karşısında tamamen eşit konumdadır. Aynı zamanda İslam dini, kadının insan olarak, erkek cinsiyetle aynı insani değer ve sorumluluğa sahip olduğunu kabul eder. Hatta İslam öncesi ataerkil düşünce yapısına göre erkek cinsinin üstünlüğü kabul edilirken, İslam dini bu düşünceyi reddetmiştir. Zira İslam Peygamberi'nin erkek çocuğu olmadığı için, inanmayanlar tarafından çeşitli şekillerde itham edilmesine cevaben Kevser suresi indirilmiştir. O zamana kadar ailede neslin sadece erkek evlat

³ Hacer Erdoğan, *Tanzimat Dönemi (1839–1876) Osmanlı Toplumunda Kadının Sosyal Değişimi*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Enstitüsü Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 1999, s. 15.

yoluyla devam edebileceğine inanılırken, Kevser suresinden sonra neslin devamının kız çocuğuyla da devam edebileceği tüm insanlığa bildirilmiştir.⁴

Ancak, Türklerin İslam'ı kabul etmeleri ile kadınların yaşantısında hiçbir değişimin olmadığını söylemek de yanlış olacaktır. Türk kadını, göçebe yaşam tarzında sahip olduğu savaşçı, aktif ve serbest statüsünü, İslamiyet'i kabul edip, yerleşik hayata geçmekle birlikte bir miktar kaybetmiştir. Dolayısıyla, gerek İslam dininin etkisi, gerek sosyal ve ekonomik şartlar ile kadın, zamanla konar-göçer hayat tarzındakinin aksine, biraz daha eve kapanmıştır. Bu hususta, Yılmaz Öztuna Türklerin İslam'ı kabul edip, Arap kültürünün tesiri altında kalarak, kadınların haklarının sınırlandığını ve kadının sosyal statüsünde ciddi manada olumsuz etkiler oluşturduğunu iddia ederken,⁵ İlber Ortaylı ise kadınların sosyal hayattan uzaklaşmasının tek bir nedeni olmadığını ve bunun sebebinin tek başına İslam dini olamayacağını savunur. İlber Ortaylı'ya göre, hem yerleşik hayata geçilmesi, hem de coğrafi şartların değişmesi kadını zamanla eve kapatan unsurlar olarak sıralanabilir.⁶ Böylece, yaşanan birçok değişimle beraber, Osmanlı toplumunda, evin geçimini sağlamak ve aile bireylerine bakmak artık erkeğin sorumluluğu haline gelirken, kadın ise, çocuklarının terbiyesinden, eğitiminden ve ev işlerinden sorumlu hale gelmiştir.

Osmanlı Devleti'nde kadınların II. Mahmut dönemi öncesinde, sosyal hayatta pek yer almadıkları dikkat çekicidir. Ancak XIX. yüzyıl ve özellikle II. Mahmut dönemi, İmparatorluğun hemen her alanında olduğu gibi toplum yapısında da değişikliklerin gözlemlendiği bir dönemdir. Osmanlı Devleti'nin Batı kültürüne kapı araladığı bir dönem olan Lâle Devri ile başlayan değişim ve batı modası, Osmanlı toplumunda ve Osmanlı kadınında da görülmeye başlamıştı.⁷ Kültür etkileşimi ve kadının sosyal hayatındaki değişimiyle birlikte, Osmanlı kadını sanılanın aksine, çok eşliliği kolayca kabul eden bir konumda olmadığı gibi, artık istediği zaman özgürce dolaşabilen ve mesire yerlerinde vakit geçirebilen bir konuma gelmiştir.

1. Baron de Bois le Comte hakkında

Baron de Bois le Comte, 1796-1863 yılları arasında yaşayan ve 1814 yılında Fransız Dış İşleri Bakanlığı bünyesinde diplomasiye giren bir diplomattır. Bunun yanında çok çeşitli diplomatik görevlerde bulunan Baron, diplomatik kariyerine Haziran 1816'da Viyana'ya üçüncü sekreter olarak atanarak başlamıştır. 3 yıl sonra Ekim 1819'da, Saint-Petersburg'da ikinci sekreterliğe yükselmiştir.

⁴ Kur'an-ı Kerim, Kevser Suresi.

⁵Yılmaz Öztuna, *Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Türkler*, Babiâli Kültür Yayınları, İstanbul 2004, s.226.

⁶ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2001, s.7.

⁷ İlber Ortaylı, *a.g.e.*, s.7.

Baron, buradaki görevi esnasında bugün Çek Cumhuriyetinin topraklarında bulunan Opava kentinde - o dönemki adı ile Troppau- 20 Ekim- 30 Aralık arasında elçilikler seviyesinde, ilk olarak İtalya'da mutlakiyetin kurulmasıyla baş gösteren devrimci hareketlerin tehditkâr zararlarına karşı koymak amacıyla düzenlenmiş olan konferansa Kasım 1820'de katılır. 1821 yılının Mayıs ayında, Trappau konferansına katılımının ardından aynı amaçla Laibach'da - bugün ki adıyla Slovenya'nın başkenti Lujbljana- düzenlenen Laibach konferansına ve Aralık 1821'de İtalya'nın kuzeyinde bulunan Verona kentindeki Verona konferansına katılımcı sekreter olarak iştirak etmiştir. Akabinde 1821-1823 yılları arasında Saint-Petersburg'da maslahatgüzarlık görevine yükselen Baron, ardından 1824-1825 yıllarında Madrid'de birinci sekreter ve maslahatgüzar olarak görev yapmıştır. 1825 yılının Eylül ayı itibariyle diplomatik kariyerine dış işleri bakanlığının politika departmanında şef yardımcısı olarak devam eden Baron, yeteneği nedeniyle dış işleri bakanlığının yönetiminin başına getirilmişti. Buradaki görevine 1830 Temmuz devrimi nedeniyle geri çekilene kadar devam eden Baron de Bois le Comte, Monsieur Broglie'nin dış işleri bakanı olarak göreve gelmesinin ardından, "Osmanlı Devleti'nin paylaşılması ve Avrupa'nın yeniden organize edilmesi" projesinin yani "Doğu Misyon"unun gerçekleştirilmesi ve tamamlanması için yeteneği ve dış ilişkilerindeki hüneri nedeniyle göreve çağırılmıştı.⁸

Bu dönemde Osmanlı Devleti ile yakından ilgilen Fransa, Osmanlı ülkesine özel bir misyon yükleyerek gönderdiği Baron de Bois le Comte'dan Osmanlı ve Osmanlı padişahları arasında adı en çok anılan padişah olan II. Mahmut ve dönemi hakkında gözlemler yapmasını talep etmiştir. Baron de Bois le Comte, Fransa Dış İşleri Bakanlığı'nın 8 Nisan 1833 tarihli görevlendirme yazısı ile ilk olarak Mısır, İskenderiye' ye gönderilmiş, akabinde Osmanlı İmparatorluğu genelinde çeşitli seyahatler gerçekleştirmiştir. 1834 yılının Ocak ayı itibariyle, İstanbul'daki görevine başlayan Baron de Bois le Comte, tıpkı ikamet ettiği diğer coğrafyalarda olduğu gibi, İstanbul'da da "dikkatli gözlemler yapıp, çeşitli raporlar kaleme alma" görevini yerine getirmişti. İmparatorluğun başkenti İstanbul ve imparatorluğun geneli, mali durumu ve idari yapısı ile ilgili gözlemler yapan Baron, bu gözlemlerini raporlar ve dosyalar halinde dış işleri bakanlığına iletmiştir. Sultan II. Mahmut Dönemi'nde hayata geçirilen reformlar, dönem itibariyle Osmanlı kadınlarının yapısı, sosyal statüsü, erkek-kadın ilişkisi, aile yapısı gibi konular, Baron de Bois le Comte'un 1834 tarihli, "Constantinople" adlı klasöründe yer almaktadır. Bu çalışmada, Baron de Bois le Comte'un gözünden Sultan Mahmut Dönemi'nde kadınlar incelenecektir.

⁸ Geogers Douin, *La mission du Baron de Boislecomte, l'Égypte et la Syrie en 1833*, le Caire 1927, s.36.

2. II. Mahmut Dönemi'nde Osmanlı Kadını

Baron, Osmanlı toplumunda kadınların durumunu anlatmak için; “*Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (barama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zîynetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler yabut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zîynetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zîynetleri anlaşılın diye ayaklarını yere vurmasınlar.*”⁹ ayetini vererek konuya başlamaktadır. Osmanlı kadınlarının bu ayetten hareketle örtündüklerini ve namus kavramının İslamiyet aracılığıyla Osmanlılarda hassasiyeti olan bir konu haline geldiğini belirtmektedir. Bu hususta Baron, “*Müslüman kadınların adetleri, gelenek ve görenekleri onların dinlerine; dinlerinin yapısına bağlıdır. Biz Hıristiyan ülkelerdeki kadınların sahip oldukları ve zevk aldıkları yaşam biçimlerini, Osmanlı kadınlarına, onların inanç-iman ilkelerini yıkmadan ve kanunlarının resmi yargılarını çiğneyip, ortadan kaldırmadan kabul ettiremeyiz.*” yorumunu yaparak, esasında kadınların Osmanlı toplumundaki yerini ve bunun ne kadar köklü bir yapısı olduğunu ifade etmektedir.¹⁰

Bunun yanında, İslam dininde erkeklerin eşlerine özenle, sevgi dolu davrandıklarını, eşlerine haftada en az bir kez kendi ailelerini görme hakkı verdiklerini, küçük yaşta bir kız çocuğunun kesinlikle annesinden ayrılıp köle olarak satılmasını yasakladığını, boşanma durumunda erkeklerin eşlerini mağdur etmemek adına onlara mallarından bir miktar verdiklerini söyleyerek kadınların Osmanlı ülkesinde İslam hukukuna göre korunduğunu söylemektedir. Kadınların da her durumda eşlerine karşı heyecanlarını ve bağlılıklarını korudukları bilgisini veren Baron, her kız çocuğuna çocuk denebilecek yaşta anneliğin ve eş olmanın sorumluluklarının öğretildiğine ve bunun Avrupalıları çok şaşırtan bir olay olduğuna da değinmektedir. Zira bu hususta Suraiya Faroqhi'nin de dediği gibi, Osmanlı toplumunda hiç evlenmeden yaşamını tamamlayan pek kimse olmazdı ve bu kültür sebebiyle her kız çocuğu evliliğin sorumluluklarını öğrenmekteydi.¹¹

Baron, Osmanlı ülkesinde, İslam hukukuna göre korunan kadınlara değinirken, dikkatini çeken başka bir konuyu da ele almaktadır. Zaman zaman eleştirel bir bakış açısıyla gözlemlerini sürdüren Baron, İslam hukukunun kadınlara böylesine değer verirken, bazen “İslam dininin kendi içinde

⁹ Kur'an-ı Kerim, 24:31.

¹⁰ Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, (Pera) Archives du Ministère des Affaires Etrangères de France (AMAEF), Paris, Memoirs et Documents, Turquie, no: 74/61, s.176.

¹¹ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam (Ortaçağ'dan yirmi birinci yüzyıla)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, çev. Elif Kılıç, İstanbul 2005, s.116.

çelişkiler barındırdığını" belirtir. Baron bu hususta; "*Kuran-ı Kerim, kadınların bir itaatsizlik durumunda erkeklerle kadınlarını dövme hakkı verirken, birkaç sayfa sonra "iki şey vardır ki Allah onları erkeğin mutlu olması için yapmıştır: Kadınlar ve parfümler" yazmaktadır.*" diyerek bu iki durumun birbiriyle örtüşmediğini, esasında bu hükümlerin kadınları aşağılayan bir yapısı olmasına karşın, kadınların eşlerine ve bu hükümlere bağlılıkları ve hayranlıkları olduğuna dikkat çeker.¹² Buradan da anlaşılacağı üzere, Baron Osmanlı topraklarında ikamet ettiği süre zarfında, İslam dini üzerine araştırmalar yapmış, kadınların sosyal hayattaki yerleri, alışkanlıkları ve yaşam biçimlerini din faktörünü göz önünde bulundurarak ele almıştır.

Bunun yanında, kadınların örtünmesi üzerinde duran Baron, bunun İslam'dan ileri geliyor olmasının yanında, var olan Asya kültürünün de bunu halk arasında dini bir hüküm olarak kabul ettirmiş olabileceği üzerinde durmaktadır. Öyle ki Faroqhi, bu konuda Baron'un ifade etmeye çalıştığını destekler nitelikte bir yaklaşımda bulunarak; "*Kadın, iffetini örtünerek kanıtlamaktadır.*" der ve örtünmenin dinsel yönü dışında böyle bir kültürel yönü olduğunu belirtir.

Osmanlı kadınları arasında çeşitli örtünme biçimlerine rastladığını belirten Baron, "*Bir Arap kadını ağzını kapatmış, ancak göğsünü açık bırakmış, bir Türk kadını vücudunu bin kat kapatan bir elbise giyip, sadece gözlerini açık bırakmış, bir Yahudi kadını saçlarını özenle saklamış, yalnızca yüzünü açmış. Bir Arap kadını yalnızca ağzını açık bırakırken, bir Türk kadını yüzünü açık bırakmış, bir Yahudi ise saçlarının bağını çözmüş... Ve her bir kadın kendi içinde taşıdığı utanma-ar duygusundan hareketle örtünmektedir.*" diyerek Osmanlı toplumunda rastladığı bu çeşitliliği açıklamaktadır.¹³ Dönemi, gözlemlerine dayanarak aktaran Baron'un verdiği bu bilgiler, Faroqhi'nin verdiği bilgiler ile örtüşmektedir. Faroqhi de Osmanlı kadınının örtünmesi hususuna değinirken, kadınların sokakta bol bir ferace giydiklerini, yüzlerini örttüklerini, yalnızca gözlerini açıkta bıraktıklarını; Rumeli'de ve İstanbul'da ise genelde yüzlerinin bir bölümünü açıkta bıraktıklarını; Atina'da genç kızların peçe taktığını, evli kadınların ise yüzlerini açık bıraktıklarını; Doğu Anadolu ve Kafkaslarda yaşayan Ermeni kadınların ise yüzlerini Müslüman kadınlar gibi örttüklerini belirtmektedir.¹⁴

Bununla birlikte, Osmanlı toplumunda sosyal hayata yönelik dikkatini çeken başka bir hususa değinen Baron, halk arasında iman ve sadakatin azalmasının zaman zaman karışıklığa, gelenek ve göreneklerde düzensizliğe neden olduğunu savunmaktadır. Baron, kadınların esasında tevazularını göstermek için taşıdıkları başörtüsünün artık onların sınırsız özgürlüklerinin bir teminatı haline

¹²AMAEF, MD, Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.177.

¹³AMAEF, MD, Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.177.

¹⁴ Suraiya Faroqhi, *a.g.e.*, s.125.

dönüşüğünü ve hatta başörtüsünün zaman zaman kadınların yaptıkları uygunsuz davranışları gizlemek için kullandıkları en kolay vasıta haline geldiğini belirtmektedir. Bunu tıpkı Venedikli kadınların maske takıp kendilerini gizlemelerine benzeten Baron, Doğulu kadınların bazılarının gerçekten inançları ve utanma duygularından dolayı örtündüklerini, bazılarının ise özgürlük ve bağımsızlık arzularından dolayı örtündüklerini söylemektedir.

Kadınların Osmanlı toplumundaki genel durumlarından ve gündelik yaşantılarından da bahseden Baron, “*Osmanlı toplumunda kadınlar dışarı çıkmak için genelde eşlerinden izin alırlar ancak bu eşlerinin onlara izin vermeyeceği anlamına gelmez.*” der ve ekler: “*Osmanlı ülkesinde neredeyse her yerde, Suriye’de, İstanbul’da gerek Türk kadınları arasında, gerek Arap kadınları arasında birçok defa gördüm ki, Müslüman kadınlar Hristiyan kadınlara oranla çok daha fazla ve sık evlerinden çıkıyorlar. Kendi aralarında sürekli kızlarda eğlenceler düzenliyorlar, birbirleri için partiler veriyorlar, birbirlerini sık sık ziyaret ediyorlar, neredeyse her gün hamamlarda toplanıyorlar, sıklıkla kayıklarla, arabalarla ya da yürüyerek gezintiye çıkıyorlar. Bu Müslüman kadınlar, sürekli olarak dükkânlarda ve dışarıdadılar. Dışarıda kadınların vücutları bol feracelerle; başları ise ince kumaştan (muslin ile) bir eşarp ile örtülüdür. Bacakları ise geniş sarı çizmeler ile sarılıdır. Kadınlar ve erkekler arasındaki entrikalı ilişkiler ise İstanbul’da neredeyse hiç bir Hristiyan kentte olmadığı kadar yaygın; takip edilmesi ise gittikçe daha zor bir hale geliyor. Osmanlı’da kadınlar kendileri görünmeden görüyorlar. Bu gizlenme ise onların kendilerini merak ettirme, kendi güzelliklerini saklama arzusundan geliyor. Ve burada kadınlar kendileri sevilmeden önce seviyorlar ve doğal olarak erkeklerle olan ilişkilerinde öncelikle kendileri harekete geçiyor.*”¹⁵

Buradan da anlaşılacağı üzere, Baron II. Mahmut döneminde Osmanlı kadınının eskiye oranla çok daha rahat hareket edebildiğini, istedikleri her zaman dışarı özgürce çıkabildiği bilgisini vermektedir. Faroqhi’de bu konuda hemen hemen aynı bilgileri vermektedir. Buna göre, XIX. yüzyılda Osmanlı kadınları arasında hamam sefaları yaygın bir adet haline gelmişti ve bunlara sık sık Avrupalı kadınlarda katılmaktaydı. Osmanlı kadınları mesire yerlerine de sıklıkla gitmekte, yatır ziyaretleri yapmakta, bunun yanında yazlıklarına gidip, konaklarının bahçelerinde kış için sebze ve meyve kurutarak reçeller yapmaktaydılar. Faroqhi de Baron gibi, bu tür faaliyetlerin hepsinin Osmanlı kadınlarının bir araya gelmeleri için bulunmaz fırsatlar olduğu yorumunu yapmaktadır. Baron, Osmanlı kadınlarının ev dışı sosyal yaşantılarında, kayıklarla da gezintiye çıktıklarını da söylemektedir. Bu bilgiye Fanny Davis de bir çalışmasında yer vermektedir ve kadınların kayak bolluğundan yararlanarak birbirlerini su üzerinde ziyaret ettiklerini belirtmektedir.¹⁶ Buradan da

¹⁵AMAEF, MD, Baron de Bois le Comte’dan Monsieur Broglie’ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.179.

¹⁶ Fanny Davis, *Osmanlı Hanımı, 1718’den 1918’e bir Toplumsal Tarih*, Yapı Kredi Yayınları, çev. Bahar Tırnakçı. İstanbul 2006, s.157.

anlaşılacağı üzere, Baron'un gözlemleri sonucu elde ettiği bilgiler, genel itibariyle dönem üzerinde çalışan tarihçilerin ve araştırmacıların verdiği bilgilerle örtüşmektedir.

Osmanlı kadınlarından bahsetmeye devam eden Baron, Osmanlı toplumunda var olan fahişelere de değinmektedir. Baron, Osmanlı toplumunda bu iş ile uğraşan kadınların bir kısmının Türk, çoğunluğunun ise Rum halkına mensup olduğunu; Mısır'da ise aksine fahişelerin çoğunun Arap ve Müslüman kadınlar olduğunu belirtmektedir. Mısırlı dansözlerin Osmanlı ülkesinde tıpkı Hintli dansözler gibi oldukça üne sahip olduğunu söyleyen Baron, bu işle uğraşan kadınların, bayan patronları olduğunu ve fahişelerin işlerinin patronları tarafından düzenli olarak organize edildiğini; devlete ise vergilerini düzenli şekilde ödedikleri bilgisini vermektedir. Bununla beraber, Baron, bu kurumun eski Mısır'dan geldiğini, bu kültürün İslamiyeti de aşarak varlığını halen sürdürdüğü tespitini yapmaktadır.¹⁷

Ardından Türk ve Arap kadınlarının genel yapılarına değinen Baron, bu iki topluluğa yön veren, onların karakteristik yapılarını, adetlerini oluşturan en önemli unsurun İslam dini ve kuralları olduğu gözlemini yapmaktadır. Baron'un ifadesiyle; “*Arap kadınlarının varoluşlarında ve yaşayışlarında çok daha fazla hareket, canlılık, parlaklık, gürlüğü, aksiyon vardır. Arap kadınlarından birçoğu kamu işlerinde aktif şekilde rol oynar. Savaşlarda yahut eşlerinin macera dolu gezintilerinde yer alırlar. Bedevilerde ise, kadınlar kamu işlerinde kendilerine, fikirlerine danışılan saygın kişilerdir. Araplarda her kabile, toplu halde savaşır ve seyahat eder. Bu esnada erkeklerle güç veren ve onları cesaretlendiren kadınların varlığıdır. Hatta çoğu zaman, kadınların kendileri vücut hareketleri, bakışları ve sesleriyle hareket ettirdikleri develerin üzerinde savaşanların arasında ilk sırayı alırlar. Tüm bu gürlülüğü patırtılı yaşam tarzı Türk kadınlarının yaşantısına yabancısıdır. Arap kadınlarındaki bu enerjik yapı, Türk kadınlarının gürlüğü, sakin, sessiz yaşayışlarında uygulanmayabilir. Türk kadınlarını Arap kadınlarından ayıran, doğal zarafet, yumuşaklık, naziklik gibi birçok yapı-davranış farklılığı görülmektedir. Türk kadınlarının mutluluk anlayışları da eşleriyle beraber gürlüğü, sakin yaşamaktır. Mutlulukları, kirlere gütmek, kadınlar arasında sohbetler kurmak, kadınlarla gölgeliklerde oturup yemekler yemek, buralarda çocuklarıyla beraber vakit geçirmektir. İstanbul'un hemen yanında bir çayır vardır. Kadınlar her Cuma günü buraya gelirler. Sayıları 400-500'ü bulur. Ve boğazın öbür yakasının karşısında toplanırlar, burada Rum kadınları da olur. Osmanlı toplumundaki Rum kadınları da Türk kadınlarına oranla, bir hayli canlı, gürlülüğü, hareketli, heyecanlı bir topluluktur.*”¹⁸

¹⁷AMAEEF, MD, Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.179.

¹⁸AMAEEF, MD, Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.179.

Bununla beraber, Osmanlı kadınlarının ev içi hallerinden bahseden Baron, ev işlerinin kadınların en büyük meşguliyeti olduğunu söylemektedir. Baron, kadınların arasında neredeyse hiçbirinin okuma-yazma bilmediğini belirtmektedir. Ve “*eğer okuma-yazma bilseler kocaları kendilerine karşı güvensizlik duyardı*” yorumunu yapan Baron'un bu sözü, Fanny Davis'in kitabında Seniha Morali'dan yaptığı nakil neticesinde yer alan “*yazı yazma becerisinin kadınları aşk mektubu yazmaya kıskırtacağı babanesi ile kadınlar okuma-yazma öğrenmezlerdi*” yorumu ile örtüşmektedir.¹⁹ Bu yönüyle Osmanlı toplumunda okuma-yazma bilen kadınlara karşı bir önyargı olduğu söylenebilir. Bunun yanında XIX. yüzyılda yaşayan İtalyan seyyah Amicis de kadınların ne kitabı ne de sözel hiçbir eğitim almadığını ve Osmanlı'da bununla ilgili var olan “kadınların saçları uzun, aklı kısa olur” özdeyişini aktararak, sadece birkaç Osmanlı kadının yabancı kadınlarla sohbet etmek hevesi ile yabancı dil öğrenmeye meyilli olduklarını belirtmektedir.²⁰ Bununla beraber, Baron da Osmanlı kadınlarının ne müziği ne de resmi bildiklerini ve bu hususta fikirleri olmadığını belirtir. Gerçi her ne kadar II. Mahmut gibi müziksever bir padişah döneminde, saraydaki cariyeler erkek musiki ustalarından evlerinde ders alsalar da, bu henüz halkın arasına karışan bir adet değildi. Okuma-yazma öğrenen ve müzikle ilgilenen genelde üst zümre kadınıydı.

Ev işleriyle meşgul olan Osmanlı kadınlarının, işyeri veya dükkân sahibi olmadığı, halk ile fazla irtibatla kalacakları herhangi bir iş yapamadıklarını söyleyen Baron, bu durumun Osmanlı toplumunda ciddi anlamda bir boşluk oluşturduğunu savunmaktadır. Zira bilindiği üzere Türklerin İslamiyeti kabul edip, göçebe hayatı bırakmaları ile beraber, erkek dışarıda bir işte çalışarak evinin geçimini sağlayıp, aile fertlerine bakmaktan; kadın ise evde kalıp, çocuklarının terbiye ve eğitiminden, ev işlerini görüp, ev ile ilgilenmekten sorumlu hale gelmiştir. Baron, işte bu sosyal değişime atıfta bulunarak Osmanlı kadınlarını erkekler gibi çalışmamaları hususunda eleştirmektedir. Bunun dışında Osmanlı kadınlarının sanıldığı aksine evden dışarı çıkmakla ilgili bir problemlerinin olmadığını ise sıkça vurgulamaktadır.

Kadınların ev içi sosyal yaşamlarından bahsetmeye devam eden Baron, şehirlerde ve özellikle kırsal kesimde yaşayan kadınlarda bakım eksikliğinin de göze çarptığını belirtmektedir. Kadınların ev işleri, evin bakımı ve benzeri işler için harcadıkları zamanı Avrupalı kadınların başka işler yapmak için harcadıklarını ve kadınların evlerde olması durumunun Osmanlı Devleti'nde ciddi bir kayba neden olduğunu söylemektedir.

¹⁹ Fanny Davis, *a.g.e.*, s.63.

²⁰ Fanny Davis, *a.g.e.*, s.63.

Osmanlı kadınların başlıca uğraşının çocuklarını eğitmekten ibaret olduğunu söyleyen Baron, Osmanlı kadının çocuğunu büyük bir özenle ve ihtimamla yetiştirdiğini belirtir. Kadınların, çocuklarına Kuran'dan birkaç sureyi ezberletmekle yükümlü olduklarını belirten Baron, bu eğitim biçiminin çocuklar üzerinde daha ziyade olumsuz etkileri olduğu; küçük yaşta verilen Kuran eğitiminin çocukları çocukluk ruhundan ve derslerinden uzaklaştırmaktan ibaret olduğu yorumunu ve eleştirisini yapmaktadır.²¹

Kadınların çocuklar haricindeki meşguliyetini ev işi olarak tanımlayan Baron, kadınların evde pencere önünde saatler geçirdiklerini, gün boyunca evde durup misafir ağırladıklarını, kahve içip fal baktıklarını, saatler boyu dikiş dikip nakış yaptıklarını, evdeyken yardımcı kadınlarından şarkılar dinleyip danslar öğrendiklerini belirterek, kadınların evdeki bu hallerini de tembellik olarak yorumlamaktadır.²² Baron'un bu yorumu, Osmanlı kadını ile ilgili yapılan diğer yorumlar ile örtüşmektedir. Bu hususta esasen bir yabancı olan ama Türk adı almış Osman Bey de Türk kadınının bazen Kuran'ı dahi anlayamayacak kadar cahil olduğu, bütün zamanını yiyip içerek geçirdiğini, giyinip kuşanarak, gezip tozarak zamanlarını harcadıkları görüşündeydi.²³ Kadınların evdeki tembelliklerine değinen bu yorumların yanında, Baron'un ve diğer araştırmacıların dikkatle üzerinde durdukları bir nokta, Osmanlı kadınlarının bazılarının evlerindeki bu yoğunluklarına karşın, giyim-kuşamlarına son derece özen gösterdikleri, kendilerine tuvaletler diktikleri ve kendilerine elbiseler hazırlamayı sevdikleri hadisesidir.²⁴

Baron kendi ifadesiyle, Osmanlı toplumunda var olan bu durum, kadınlar arasındaki "tembellik, cehalet, fıkırlardaki nezaketsizlik veya Müslümanlığın kendisi" kadınları birçok şeyden alıkoymaktadır. O'na göre, hiç şüphesiz bu durumun en önemli müsebbibi olarak İslam dini gösterildiğinde, Müslümanlar Avrupalıların yaptıkları bu eleştiri-siteme kendi gelenek- göreneklerini ve dinlerinin aşırı nezaketini çokça överek itiraz etmektedirler. Buradan da anlaşılacağı üzere, Osmanlı Devleti'nde toplum yapısının din ile şekillenmesi ve özellikle kadınların ev dışında çalışmamaları Baron'un Osmanlı toplumunda kadınları incelerken üzerinde en çok durduğu ve eleştirdiği husustur.

Bununla beraber, Osmanlı toplumunda kendisinin tezat olarak nitelediği başka bir duruma da değinen Baron, Osmanlı ülkesinde kadınlar için yer alan dini kanunların sertliğine, kadınların siyah

²¹ AMAEF, MD, Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.181.

²² AMAEF, MD, Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.181.

²³ Fanny Davis, *a.g.e.*, s.62.

²⁴ AMAEF, MD, Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.181.

bol feracelerini giymeden sokağa çıkamamalarına, erkeklerin olduğu yerlerde ve kamuya açık alanlarda dans edip şarkı söyleyememelerine ve bu durumun aslında kadınlara yönelik saygı eksikliği olarak algılanabilmesine rağmen; tam tersine Osmanlı toplumunda kadınlara karşı Avrupa ülkelerinin hiç birinde duyulmadığı kadar saygı duyulduğunu belirtmektedir. Kadının hiçbir Hıristiyan ülkede böylesi bir saygı objesi olarak yer almadığından bahseden Baron, bu tespitini kanıtlamak maksadıyla, kadınların gün içerisinde kırlarda gönüllerince toplanıp vakit geçirdikleri esnada asla hiçbir erkeğin kadınların yanına yaklaşıp onları rahatsız etmediklerini, kadınların da böyle bir durumdan asla çekinmeden toplantılarını-partilerini özgürce yaptıklarını; hiçbir erkeğin eşleri evde bayan misafirlerini ağırlarken eve girmeye cesaret edemeyişi, erkeklerin kendi aralarında eşlerinden asla bahsetmedikleri ve birbirlerine eşleri ile ilgili soru sormadığı ifade etmektedir.²⁵

Kadınların günlük hayatlarında dışarıda sahip oldukları bu özgürlüğün yanında, ev içinde erkeğin otoritesinin var olduğunu belirten Baron, kadınların eşlerine isimleriyle değil, “çelebi efendi” yahut “agâh” gibi isimlerle hitap ettiklerini, eşlerine çok saygı duyduklarını ve bayramlarda kocalarının ellerini öptüklerini ifade eder. Çocukların anne-babaları ile olan ilişkilerinde de saygının ön planda olduğunu vurgulayan Baron, çoğu zaman çocukların anne ve babalarına sarılmaya; onları öpmeye cesaret edemediklerini; ancak ellerini ya da elbiselerini öpebildiklerini; aileleri yanlarındayken asla oturmadıklarını ve yatmadıklarını; annelerini “nene kadın”, babalarını ise “agâh baba” şeklinde çağırdıklarını ama tüm bunların çocukların ailelerine karşı besledikleri aşırı saygıdan ileri geldiğini belirtmektedir. Zira Baron Osmanlı ailesindeki bu saygının sevgiden geldiğini yorumunu yapmaktadır. Babalarla çocukların ilişkisinde de saygının ön planda olduğunu vurgulayan Baron, babaların genelde erkek çocuklarıyla daha fazla ilgilendikleri bilgisini de eklemektedir.

Osmanlı toplumunda çok eşliliğe de değinen Baron, “*Esasında bu toplumda Kuran tarafından onlara verilen aynı anda birden çok eş alma hakkından yararlanan çok az sayıda erkek vardır. Bu iznin genel olarak pratiğe geçmesi erkekler ve kadınların sayısındaki oran ve orta ballı geliri olan bir aile için birden fazla kadının bakımının pahalılığı göz önüne alınırsa imkânsız olduğu görülür. Zaten birçok aile de kızlarını, kocalarının başka bir eş almaması şartıyla verirler.*” diyerek Osmanlı toplumunda çok eşliliğin nadir rastlanan durumlardan olduğunu belirtir.²⁶ Bu hususta D’Ohsson da Baron ile neredeyse tamamıyla örtüşen tespitler yapar ve “*İslam hukuku kurallarının elverişli ve kadınlar için huzur kaçırıcı olmasına rağmen, çok eşli evlilik sanıldığı kadar yaygın değildir. Pek az Müslümanın iki eşi vardır. Bütün kadınlara birden bakma güçlüğü, ev huzurunu*

²⁵ AMAEF, MD, Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.182.

²⁶ AMAEF, MD, Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.183.

boşma endişesi, hepsini birden geçindirmenin zorluğu ve nihayet ailelerinin kızlarını evli erkeklere verme konusunda titiz davranmaları, şer' en caiz olmasına rağmen çok eşli hayatı önler.” der.²⁷

Osmanlı toplumunda boşanmanın da rastlanan bir durum olduğuna değinen Baron, zaman zaman erkeklerin birkaç ay ya da yıllık geçici evlilikler yaptığını ve dini kanunun bunu tanıdığını belirtir.

Baron, çok eşliliğin Osmanlı toplumunda az rastlanan bir vakıa olduğuna değinmekle beraber, Osmanlı toplumunda görülen batı tesirinin çok eşlilik üzerinde de bir takım etkiler yaptığını belirtmektedir. “Artık kadınlara yönelik yaklaşımlara karışan Avrupalı fikirler görmeye başlıyoruz. Bu Avrupalı fikirlerin Türk kadınları arasına karışması, gelenek-göreneklerin yanında, kadınların ve erkeklerin çok eşliliğe karşı duruşlarına da karışmıştır.” diyen Baron, raporunda Namık Paşa ile arasında geçen bir sohbette yer verir. Buna göre Namık Paşa, Baron'a şöyle demektedir. “Benim satın aldığım iki tane eşim var. Bir gün onlar benim evimdeyken, onlara ben sizin eşinizim ancak artık eşiniz olmak istemiyorum, arkadaşınız olmak istiyorum. İkinize de özgürlüğünüzü sunuyorum, eğer gitmek isterseniz Allah yolunuzu açık etsin. Eğer beni eş olarak istiyorsanız, evde kalabilirsiniz dedim. Ve her ikisi de kaldı. Başlarda ikisi de birbirlerini kaskandı ama sonra bu duyguyu yatıştırmayı başardılar. Şimdi ikisi kardeş gibi yaşıyorlar. Ama maalesef öyle Türkler var ki; kadınlarla yalnızca paraları için evleniyorlar. Ve bu fikir, evliliğin temizliğine ve saflığına leke sürüyor.”²⁸

Buradan da anlaşılacağı üzere Baron, Namık Paşa ile arasında geçen bu sohbeti aktararak, Türkler arasında, boşanmanın rahatlıkla konuşulabildiğini, kadınların çok eşliliği istememe haklarının olduğunu ifade etmektedir. Fakat kadınların boşanma hakları olmasına karşın, genellikle akabinde çocuklarını görememe korkusundan dolayı boşanmaktan kaçındıkları tespitini yapmaktadır.

Osmanlı toplumunda kadınlarla ilgili yapılan düzenlemelere de değinen Baron, geçmiş yıllarla Sultan II. Mahmut dönemi arasında bir kıyaslama yapmaktadır. Baron'a göre, eskiden haremın eski kurallarında, padişahlar sultanlarına saraydan çıkmaya izin vermezdi. Hatta kadınların bütün bakışlardan saklanıp gizlenebileceği yerlerde bile gezintiler yapmaları yasaktı. II. Mahmut ise, kadınların gitmek istediği pazarlara, sokaklara ve genel toplantı yerlerine gitmelerine izin verildiği, kadınların gündelik yaşantılarını rahatça sürdürdükleri bir dönemdi.

Dönem itibarıyla II. Mahmut dönemi, artık kadınların düşünce dünyalarında, ruhlarında, yapılarında oluşan değişiklikleri içeren bir dönemdir diyen Baron, Osmanlı kadınının artık kendini rahatça ifade edebildiğini, hatta artık birçok şehirde yabancı-Avrupalı kadınlarla ilişki halinde olduğunu, Osmanlı kadınının Avrupalı kadınları partilerine, toplantılarına, kır gezilerine kabul ettiğini gördüğünü belirtir.

²⁷ Gül Akyılmaz, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Kadının Statüsü*, Göksü Matbaa, Konya 2000, s. 35.

²⁸ AMAEF, MD, Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.186.

Dönem ve toplumdaki değişim ile ilgili ise şunları aktarır: “II. Mahmut kadınların düşünce dünyalarında ve ruhlarında değişiklik yapıp, onlara sahip oldukları yetenekleri gösterdi. İçlerinden birçok kadına Kuran'ın yasaklamasına rağmen müzik öğretti. Hatta Mehmet Ali Paşa da öyle; O da yanına artık kendi düşünce seviyesinde olan kadınlar, O'nun fikirlerini, meşguliyetini, önerilerini anlayabilecek eşler, kadınlar almaya başladı. Hatta Mehmet Ali Paşa Monsieur Mimaut'a derdi ki; Ben gençken dansözler satın alırdım. Şimdi ise okuma yazma bilen kadınlar satın alıyorum ve hatta onların içlerinden bir tane çok bilgili, akıllı ve bana önerilerde bulunan bir kadın buldum.”²⁹

Baron Mehmet Ali Paşa'nın kadınlar ile ilgili bu gibi yenilikler yapmaktan çekinmediğini ve aralıksız şekilde Mısır'ı medenileştirmek için uğraştığını belirtmektedir. Baron'un verdiği bu bilgiler esasında, Mısır'daki değişimi de gözler önüne seren önemli bilgilerdir. Bu yönüyle Osmanlı ülkesinde Mısır da dâhil olmak üzere, köklü bir zihniyet değişikliğinin yaşandığı bu örnekler ve girişimlerle görülmektedir. Bu gelişimi örneklendiren Baron, bunun yanında, Mısır'da 1832 yılında açılan ebe kadın okuluna değinir ve bu okulda eğitim-öğretimin Avrupalı öğretmenlerce yapıldığı bilgisini vermektedir. Mısır'da hızla hayata geçirilen yeniliklere, Mehmet Ali Paşa tarafından kadınların fabrikalara işçi olarak alınması ve erkeklerle el birliği ile çalışmalarını hadisesinden de söz eden Baron, Sultan Mahmut'un ciddi anlamda yenilikçi bir ruha sahip olsa da böylesi köklü bir değişim gerçekleştirmekten çekindiğini belirtmektedir. II. Mahmut kadınlar üzerinde eskiye oranla onlara daha fazla özgürlük veren bir takım uygulamaları hayata geçirse de bunun Mehmet Ali kadar radikal biçimde olmadığını, ancak padişah eski sisteme dönme arzusu taşımaz ve bu yolunda ilerlerse, ülkenin daha da gelişeceği yorumunu yapmaktadır. Ki bu tarihten sonra, Osmanlılar Avrupa'yı kendilerine örnek almaktan vazgeçmeyecekler, Tanzimat ve Islahat fermanlarıyla her yönüyle Avrupalı bir sisteme geçeceklerdir.

Sonuç

Osmanlı toplumunda kadının konumu, devletin resmi kanunlarını oluşturan İslam dini, şer'i hukuk ve yerleşik düzene geçmenin beraberinde getirdiği coğrafi şartlar ile şekillenmiştir. XIX. Yüzyılın başında II. Mahmut'un hayata geçirdiği diğer reformlar ile birlikte, kadının statüsü de peyderpey değişikliğe uğramıştır. Baron'un kaleme aldığı raporlardan ve yaptığı gözlemlerden de anlaşılacağı üzere, II. Mahmut dönemi başlı başına birçok yeniliği içinde barındıran, Avrupa ve Avrupalılar ile ilişkilerin arttığı ve Osmanlı Devleti'ndeki zihniyet değişiminin yaşandığı bir dönemdir. Zira Tanzimat'ın ilanını hazırlayan unsurlar da bu dönemde biçimlenmiştir.

²⁹AMAEF, MD, Baron de Bois le Comte'dan Monsieur Broglie'ye, 1 Şubat 1834, no: 74/61, s.185.

Bu dönemde, kadınların toplumdaki sosyal statülerinde, yaşayışlarında, giyim-kuşamlarında bir takım değişiklikler görülmektedir. Baron'un verdiği bilgilerden hareketle, esasında Osmanlı kadınları ile ilgili batıda gerçeğin zıttı yönünde algılar olduğunu, aslında Osmanlı kadınının çok değerli olduğunu görmekteyiz. Yine bu bilgiler ışığında, Osmanlı kadınları toplumda her ne kadar erkekler gibi çalışmasalar da, istedikleri gibi gezme, gönüllerince eğlenme, İslam dini izin verse dahi eşlerinin ikinci bir kadın almalarına müsaade etmeme, istediklerinde boşanabilme gibi haklara sahip olduğunu öğrenmekteyiz. Bununla beraber, Baron'un da ifade ettiği gibi, kadın erkek gibi ticaret yapamasa da, bu hiçbir Osmanlı kadının çalışmadığı anlamına gelmemektedir. Zira birçok Osmanlı kadını, ticaret yapamadıklarında, evlerinde çalışarak zanaata yönelmişler; halı, kilim dokumacılığı, nakış işlemeciliği, tiftik yününden kumaş dokumacılığı yaparak, yardımcı aile bireyi olarak çalıştıkları bilinmektedir.³⁰ Eskiden mesire yerlerine gitmek noktasında yeterince özgür olmayan Osmanlı kadınının, artık mesire yerlerinde arkadaşları ve çocuklarıyla saatler geçirebilmek olduğunu ve hatta bu mekânlara ve hamamlara gitmenin, kadınlar için bir araya gelme ve eğlenme vesilesi olduğunu da Baron'un gözlemlerinden öğrenmekteyiz.

Osmanlı toplumunda neredeyse hiçbir kadın okuma-yazma bilmeseyse de, XIX. yüzyılın başı itibariyle üst zümreye mensup kadınlar arasında bunun yavaş yavaş geliştiği, Avrupalı kadınlarla iletişim kurabilmek için yabancı dil öğrenmeye heves ettikleri bilinmektedir. Bunun yanında, müzik eğitimi II. Mahmut döneminde saraydaki kadınlar arasında görülmeye başlamıştır. Faroqhi'nin de belirttiği gibi, Osmanlılar XIX. ve XX. Yüzyıl başlarında Avrupa'nın tersine müzikte amatörleri değil, usta kadın sanatçıları tercih etmiştir.³¹

Bu yönüyle, II. Mahmut ve dönemi, Osmanlı kadınları arasında hem Osmanlı ülkesinde hem de Mısır'da ciddi değişimlerin yaşandığı, temel birçok öge korunsa da, köklü ıslahatlara kalkışıldığı bir dönem olarak adı en çok anılan dönemlerden ve padişahlardan biri olarak tarihe geçmiştir.³²

Kaynakça

Archives du Ministère des Affaires Etrangères de France (AMAEF),Paris, Memoirs et Documents, Turquie, no: 74/60.

Archives du Ministère des Affaires Etrangères de France (AMAEF),Paris, Memoirs et Documents, Turquie, no:74/61.

Akyılmaz, Gül. (2000), *İslam ve Osmanlı Hukukunda Kadının Statüsü*, Göksü Matbaa, Konya.

³⁰ Suraiya Faroqhi, *a.g.e*, s.127.

³¹ Suraiya Faroqhi, *a.g.e*, s.137.

³² Nejdet Hayta, Uğur Ünal, *Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri (XVII. Yüzyıl başlarından yükselişe kadar)*, Gazi Kitabevi, Ankara 2005, s.97.

Davis, Fanny. (2006), *Osmanlı Hanımı, 1718'den 1918'e bir Toplumsal Tarih*, Yapı Kredi Yayınları, çev. Bahar Tırnakçı. İstanbul.

Douin, Georges. (1927), *La mission du Baron de Boislecomte, l'Égypte et la Syrie en 1833*, le Caire.

Erdoğan, Hacer. (1999), *Tanzimat Dönemi (1839–1876) Osmanlı Toplumunda Kadının Sosyal Değişimi*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Enstitü Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Faroqhi, Suraiya. (2005), *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam (Ortaçağ'dan yirmi birinci yüzyıla)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, çev. Elif Kılıç, İstanbul.

Geçer Eren, Nagihan. (2011), *Tanzimat Dönemi Osmanlı Toplumunda Moda Anlayışı*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Enstitü Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Hayta Necdet; Ünal, Uğur. (2005), *Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri (XVII. Yüzyıl başlarından yıkılışa kadar)*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Ortaylı, İlber. (2001), *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul.

Öztuna, Yılmaz. (2004), *Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Türkler*, Babiâli Kültür Yayınları, İstanbul.

Extended English Abstract

This study has prepared according to reports and observations are written by French diplomat Baron de Bois le Comte at during his accommodation in Ottoman lands. Baron was sent by French Foreign Minister to the Ottoman Empire after the burst of Mehmet Ali Paşa rebellion. His missions was observing the current political situation of Empire and gather information about social, administrative and economical structure and transmit those information to French Foreign Minister. Baron came to Egypt, Alexandria in the April of 1833, after that he stayed in Syria for a while and he had started his mission in Istanbul in January of 1834.

Thanks to his special mission Baron was traveling in Ottoman Empire. While he was making an observation about economical, administrative and political situations, at the same time he had a chance to compare Ottoman women and European women and also he made that comparison with a sarcastic point of view by referring to Europe.

This type of primary sources which can be qualified as archive documentary and diplomatic correspondences are gaining new horizons and perspectives to us researchers and give unique information about working field and era. Especially, reports which had been written throughout the diplomatic journeys are directly depending on observation and give crucial information about daily life. Those archive documentaries which are very important because of reasons listed above are the main sources of this study.

We are gathering very interesting and unique information about Ottoman women's social status and daily life especially in the era of Mahmoud the Second as a result of studies that have been practiced by Baron de Bois le Comte during his mission in Ottoman Empire. Baron experienced very different stories about women in Ottoman streets on the contrary of common perception and image about Ottoman women in Europe. Baron especially emphasized on the topics about women's social status in daily life, value of women, respect against women, free movement of women in streets and social activities of women.

Turkish women always keep their seats' and preserve their value in Turkish society throughout the history. Turkish women have been very brave, warrior and agile since the very beginning of antique

ages. They fought in war if required, or they accompanied their husbands in ceremonies, war and peace congress when needed. Value of women in social and daily life was severely increased after the acceptance of Islam by Turks. Therefore, Islam reject the men dominance in society and bring women's place equal with men in social life. As a result, value of woman in society also increased. However, it would be mistake if it said there were no changes about women's status in daily life. In the first place, Turkish women lost her warrior and brave characteristics because they have started to live in settled life. Eventually, Turkish women had some transition from nomad in to settled life and locked themselves in the house. Both the effect of Islam religion and economical, social factors were determinant on those changes.

It is a salient fact that before II. Mahmut reign, women in Ottoman Empire was not involved in social life adequately. However, XIX. century and especially II. Mahmut reign is a wide time period that there had been some changes in almost every aspects of the Empire alongside with changes in social structure of Ottoman Empire. Changing and Westernization fashion had started as Ottoman Empire half-open the door with Tulip Period and changes come into view in both Ottoman society and Ottoman women. With this cultural interaction and changing place of women in social life, contrary to popular belief, Ottoman women were not at the position to accept plural marriage easily. Also from that moment on Ottoman women had reached the condition of traveling freely and had various social activities on their own.

Ottoman women's devotion to their religion, culture and traditions is the first manner that Baron de Bois le Comte mentions intently. Baron states that every Muslim girl in Ottoman Empire were upbringing based on Islamic Religion, and generally from their early ages they were learnt to have a responsibility of a mother and a wife . As a matter of fact, Baron states that Europeans are surprised by this incident very much.

Hijab of Ottoman women is another issue that attracted Baron's attention. Baron encounters that every nations' women in Ottoman Empire had their own style to cover themselves. Arabic, Turkish and Jewish women had covered themselves differently with the containing sense of shame in themselves. Besides Baron claims that some women in Ottoman Empire cover themselves not because of religious and sense of shame reasons but to guarantee their freedom whereas some women covered just to hide their inappropriate behaviors.

Baron's observations over daily life of Ottoman women, it is illustrated that highly free Ottoman women can easily leave home and spend their time together with countryside or small boat trips and also quite often they prefer going Turkish baths. In this sense, Baron points out that Ottoman women were more social than Christian women in Europe.

Baron exhibits a critical approach while mentioning Ottoman women's home life. He states that women in Ottoman Empire were not working outside home in workplace such as stores, they were doing housework much of the time and caring their children scrupulously. In their spare time Ottoman women were spending their time in front of the window or telling fortune activities when entertaining guests. Baron comments on this lifestyle of Ottoman women in a way of laziness and in addition he mentions the fact that the majority of women in rural sides did not know how to read or write.

In order to reveal reforms in II. Mahmut reign and changing of Ottoman society, Baron emphasizes on the opening of the first school for girls in II. Mahmut reign under the leadership of Mehmed Ali Pasa which is the school of Midwives in Egypt. Also, especially high class women and women in palace had serious progress on being illiterate, foreign language, music, painting and taking lessons from tutors.

While Baron emphasizes on Ottoman women general structure, importantly he makes out the point that plural marriage was a rare incident in Ottoman society. Especially contrary to beliefs in Europe, plural marriage is not a frequently seen incident in Ottoman society. Baron urges upon that he saw families and women who did not accept this type of marriage, besides plural marriage is not preferred because of the reason it increases the responsibility of men economically. Another incident in Ottoman society that took the attention of Baron is divorce. He claims that Ottoman women had right to demand divorce and were not being the injured party in a state of possible divorce, which is due to preciousness and protection of women in Sharia.

Based on these informations that Baron gives, in substance, we can clearly see that the perception of west on Ottoman women is the opposite of reality, in fact Ottoman women was highly precious. Again, based on these informations, we could study that although Ottoman women was not working like men in the society, they could enjoy such rights as to travel freely, to have fun as they like, to reject the second wife demand of their husband even though Sharia allows it, and to divorce when they want. Along with this, as Baron puts it, although women could not commerce same as the most of men did, this did not mean that Ottoman women was not working. Because most of the women, when they could not do commerce, they worked at their house canalizing themselves to crafts. It is know that Ottoman women; while weaving carpet and rug, embroidering, weaving fabric out of angora wool; were working as subsidiary family member. Of Baron' s observation, we can also study that, although once there was not enough freedom in terms of going out to the recreation areas, no longer this understanding existed and women were killing time in recreation areas with their friends and children, and even it was an occasion of coming together and entertainment for women to go out to these places and baths.

From this aspect, II. Mahmut and its era; while such major changes happening between Ottoman women, Ottoman land and in Egypt state, even though most main elements were protected; was passed into history as a sultan and era of attempts of radical reforms.